

## Διάβασα για σας

Επιμέλεια Ανθής Πέτσα-Σαββίδου

**Στυλιανού Γεωργίου Πετάση, Ο θρυλικός Πενταδάκτυλος  
Θρύλοι, Ιερά, Παραδόσεις, Χλωρίδα, Πανίδα, Γητειές, Τραγούδια,  
Ιστορίες, Παραμύθια**

### ΤΟ ΕΘΙΜΟ-ΔΡΩΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΩΡΟΥΘΚΙΩΝ

#### Ιστορική αναδρομή του Εθίμου

Στες ενορίες Συργανιά και Χαρδακιώτισσα της Κυθρέας και πιθανόν και σε άλλα χωριά της περιοχής του Πενταδάκτυλου γινόταν το αρχαίο έθιμο των Μωρουθικών. Το έθιμο αυτό σατίριζε τους Φραγκοπαπάδες για να προφυλάξει τους χριστιανούς ορθόδοξους από αυτούς.

Την εποχή που βασιλεύε ο Ούγος (1253-1267), ο Λατίνος Αρχιεπίσκοπος Φατσιάνος καταπίεζε τους ορθοδόξους και ανάγκασε, μετά από διάφορες φοβερές καταπίεσεις, τον Αρχιεπίσκοπο Γερμανό και τους Επισκόπους να προσφύγουν στον Πάπα Αλέξανδρο Δ΄, ο οποίος εξέδωσε το 1260 την περίφημη Βούλα ή κυπριακό σύνταγμα που καταργούσε το βαθμό του Αρχιεπισκόπου και οι επίσκοποι θα έπρεπε να αναγνωρίσουν ως Αρχηγό τον Πάπα και σαν προϊσταμένους τους τούς Λατίνους Επισκόπους, για να τους επιτραπεί να πάρουν το αξίωμα του Επισκόπου.

Επί της βασιλείας του Ούγου Α΄, το 1212, ο Πάπας Ιννοκέντιος Γ΄ έδωσε και πάλι υπεροχή των Λατινικών Εκκλησιών και διέταξε οι Ελληνικές Ορθόδοξες Επισκοπές από δεκατέσσερις που ήταν τότε να γίνουν τέσσερις, όσες ήσαν και οι Λατινικές και μόνον ένας Αρχιεπίσκοπος και μία Αρχιεπισκοπή Λατινική να υπάρχει. Όλα τα κτήματα και η δεκάτη αφαιρέθηκαν από τον ελληνικό κλήρο και δόθηκαν στον λατινικό. Οι Έλληνες Επίσκοποι διατήρησαν μόνο τα δικαιώματά τους στους παπάδες και τους διακόνους τους.

Μέσα στους δύσκολους τούτους χρόνους που περνούσε ο Ελληνισμός της Κύπρου, έμελλε να αυξηθούν τα δεινά του. Πολλά προνόμια είχαν παραχωρηθεί σε διάφορα θρησκευτικά ή μοναχικά τάγματα που είχαν εγκατασταθεί στην Κύπρο από τη Λατινική Εκκλησία. Μεταξύ των πρώτων ήταν το τάγμα των λευκοφόρων Αυγουστιανών μοναχών, που εγκαταστάθηκε στο Πέλλαπαϊς, όπου έκτισαν μοναστήρι και εκκλησία της Παναγίας. Μετά ήλθε το τάγμα των Δομινικανών και είχαν έδρες στη Λευκωσία, Αμμόχωστο και Λεμεσό. Αναφέρονται επίσης τα τάγματα των Φραγκισκανών και Βενεδικτινών. Οι τελευταίοι είχαν για μια περίοδο το Μοναστήρι του Σταυροβουνιού.

Μεγάλη εν τω μεταξύ δύναμη και επιρροή είχαν αποκτήσει τα στρατιωτικά τάγματα των Ναϊτών και Ιωαννιτών. Οι βασιλιάδες τους έδωκαν πολλά προνόμια και το δικαίωμα να έχουν δικά τους φρούρια για την ασφάλεια της Κύπρου και

για να τους χρησιμοποιούν σε πολεμικές επιχειρήσεις έξω από την Κύπρο. Το φρούριο Κολοσσιού δόθηκε στους Ναΐτες και ύστερα, το 1307 μ.Χ., στους Ιωαννίτες. Πολλά άλλα φρούρια τους δόθηκαν, μεταξύ αυτών της Χοιροκοιτίας και των Γαστριών. Επίσης, τους δόθηκαν ολόκληρες περιοχές από κτήματα στη Λεμεσό, Πάφο, Λευκωσία και αλλού.

Με την έλευση της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο (1192-1489), ο Γουϊδών Λουζινιανός (1192-1194) οργάνωσε οριστικά το φεουδαρχικό σύστημα, το οποίο είχε εφαρμόσει προηγούμενα ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος.

Η Κύπρος χωρίστηκε σε διάφορες περιοχές-Φέουδα. Αυτά τα φέουδα τα έδωσε σε ευγενείς που έφερε από την Ιερουσαλήμ ή που είχε μαζί του και επέτρεψε την εγκατάσταση στην Κύπρο ξένων από τη Συρία, μεταξύ δε αυτών και στρατιωτών.

Οι ευγενείς Διοικητές των Φέουδων που εγκαταστάθηκαν σε πόλεις και χωριά διοικούσαν τα φέουδα και εισέπρατταν τα εισοδήματα προς όφελος αυτών και των αφεντάδων τους. Ο λαός υπέφερε, διότι η περιουσία του κατασχέθηκε και εργάζονταν σαν δούλοι.

Στην τελευταία περίοδο (1191) στην οροσειρά του Πενταδάκτυλου, οι βυζαντινοί στρατηγοί, αρμενικής καταγωγής, εγκατέστησαν σε στρατηγικά σημεία φρούρια, οχυρά, μονές και διαβάσεις, καθώς και μικρό αριθμό Αρμενίων Ακριτών, ιδιαίτερα στα χωριά Πλατάνι και Κορνόκηπο, στο Άρτεμι, στον Άγιο Χαρίτωνα που επί Τουρκοκρατίας τούρκεψαν.

Επίσης τότε, στα χρόνια της Φραγκοκρατίας, εγκαταστάθηκε στην ευρύτερη περιοχή Κυθρέας μικρός αριθμός Μαρωνιτών πολεμιστών, γεωργών και μοναχών.

Οι μύλοι της Κυθρέας έγιναν αρχικά ιδιοκτησία των Φράγκων βασιλιάδων, αλλά στα 1220 η Βασίλισσα Αλίκη παρεχώρησε τη χρησιμότητά τους στον Λατίνο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου.

Στα 1646 ο Κυθρεώτης γιατρός Πέτρος Φλάτρος, της γνωστής Ελληνοϊταλικής οικογένειας που τη βρίσκουμε και στη Λάπηθο κ.α., πράκτορα της Καθολικής Εκκλησίας, πληροφορεί την υπηρεσία προπαγάνδας της τελευταίας ότι ο Αρχιεπίσκοπος (ήταν ο Νικηφόρος) απέδωσε στους Μαρωνίτες μια εκκλησία. Ο ίδιος ο Φλάτρος, στα 1650, πληροφορεί την προπαγάνδα ότι ο Νικηφόρος μετεστράφη στον καθολικισμό στη διάρκεια επίσκεψής τους για ανάπαυση στην Κυθρέα, την πόλη του Φλάτρου, στις 6 Ιουνίου το 1650. Ο λαμπρός ιεράρχης Νικηφόρος κάποιο παιχνίδι έπαιξε τις ημέρες εκείνες, διότι η μετέπειτα δραστηριότητα του διαψεύδει τον ισχυρισμό αυτό.

Εκτός από τα άλλα μέτρα που εφαρμόζαν οι Λατίνοι, υποχρέωναν τους ορθόδοξους να παντρεύονται από φραγκοπαπάδες.

Μερικοί από φόβο το έκαναν, αλλά τα βράδια έφερναν μοναχούς από τα όρη και μυστικά τους πάντρευαν ορθόδοξα. Άλλοι πάλι έκαναν μυστικά το μυστήριο του γάμου ορθόδοξα και όταν οι Λατίνοι αντιλαμβάνονταν κάποια συγκέντρωση και ομαδικό φαγητό μερικών συγγενών, τους παραπλανούσαν ότι απλώς είχαν

μία οικογενειακή συγκέντρωση.

Ο αριθμός των μοναχών ήταν ελεγχόμενος και περιορισμένος από τους Λατίνους. Υπήρχαν όμως και λίγοι μοναχοί ορθόδοξοι κρυμμένοι στα απόκρημνα ασκητήρια. Αυτοί στάθηκαν φύλακες άγγελοι των ορθοδόξων.

Ο ορθόδοξος, ασκλάβωτος, πάναγνος και ελληνικός λαός της Κύπρου με τη σοφία του βρίσκει τρόπους να αντιδρά με το δικό του τρόπο έναντι των κατακτητών και αυτών που προσπαθούν να του αλλάξουν την εθνική του ταυτότητα και παραμένει πάντα σταθερός στα ιδεώδη της πίστης και της πατρίδας. Και όταν ακόμη ήταν ακέφαλος ή οι ηγέτες του αναγκάζονταν λόγω δυσκόλων συνθηκών να σιωπούν, ο λαός παρέμεινε όρθιος με κατακόρυφο το δρασηκευτικό και εθνικό φρόνημά του.

Έτσι ο λαός μας για να προστατεύσει μερικούς ορθόδοξους με χλιαρό το φρόνημα ή δειλούς, δημιούργησε τα δρώμενα και στίχους σατιρικούς και για να σατιρίζει τους φραγκοπαπάδες χωρίς να γίνεται αντιληπτός. Ένα τέτοιο δρώμενο είναι το «δρώμενο των μωρουδικιών», στο οποίο θα αναφερθώ στη συνέχεια.

### **Περιγραφή του Δρώμενου των Μωρουδικιών**

Το δρώμενο αυτό γινόταν στις πάνω ενορίες της Κυθρέας, Συργανιά και Χαρδακιώτισσα, που είναι σκαρφαλωμένες στους πρόποδες του Πενταδάκτυλου, μέχρι το 1962. Το έθιμο τούτο έγινε με πρωτοβουλία του σωματείου Ελεύθερη Κυθρέα στην Πύλη Αμμοχώστου, μετά την τουρκική εισβολή, όπου κατόπιν αδείας του Αρχηγού της Εθνικής Φρουράς έλαβα μέρος.

Συγκεκριμένα, σε κάποιο διπλανό σπίτι από το σπίτι που γινόταν ο γάμος, σκηνοθετούσαν μια κηδεία, δηλαδή έπεφτε ένας πάνω σ' ένα στενόμακρο τραπέζι. Τα χέρια του ήταν σταυρωμένα, αφού πρώτα στα τρία δάκτυλα κάθε χεριού είχε δεμένα κουτάλια. Στο κουτάλι στο μέσο δάκτυλο, φορούσαν στο κεφάλι του ένα ρούχο, σαν σκούφια, για να παριστάνει το μωρό.

Σκέπαζαν τον υποτιθέμενο νεκρό μ' ένα άσπρο σεντόνι. Ενώ λοιπόν στο σπίτι του ανδρογύνου παίζαν τα βιολιά, η υποτιθέμενη κηδεία ξεκινούσε από το γειτονικό σπίτι στο σπίτι του ανδρογύνου.

Μπροστά προπορευόταν κάποιος που έκανε τον φραγκοπαπά με ψεύτικο γένι. Κρατούσε στο δεξί χέρι του μια βέργα διχάλα, που πάνω της ήταν δεμένα δυο κεριά αναμμένα. Στο αριστερό χέρι του κρατούσε ένα μεγάλο κούδουνα τράγου, τον οποίο κτυπούσε δυνατά.

Από πίσω ακολουθούσαν 3-4 άνδρες ντυμένοι με γυναικεία ρούχα και μαύρες μαντίλες που ήταν κάτοχοι της τέχνης να κλαίνε ψεύτικα (να ανακαλιώνται με μορολόγια). Όλη η πομπή, με κλάματα και κουδονοκρουσίες, ερχόταν στο χώρο όπου έπαιζαν οι βιολάρηδες. Ο κόσμος περιτριγύριζε τον χώρο της τελετής. Τα μικρά παιδιά, πολλές φορές, φοβόντουσαν και σε μια περίπτωση κάποιου γάμου που ήμουν παρών, πολλοί ξένοι που βρέθηκαν στο γάμο, μόλις πλησίασε η τελετή, μη γνωρίζοντας τι συμβαίνει, δορυβήθηκαν πολύ.

Ο υποτιθέμενος παπάς άρχιζε να ψάλλει και να κάνει βόλτες γύρω από το

νεκρό κτυπώντας την καμπανέλλα ή μ' ένα ψεύτικο θυμιατό, που του έδιναν, που αντί κουδουνάκια ήταν με το περιβλήμα των σαλιγκάρων. Κάποτε διέκοπτε για να πει στην οδυρομένη χήρα και τους συγγενείς να σιωπήσουν να μην κλαίνε για να κάνει την κηδεία.

Στη συνέχεια, άρχιζε να ψάλλει του «Κυρίου δεηδόμεν» και μετά να απαγγέλλει του νεκρού:

- Όπου πίσσαν τζιαι καμίνιν  
η ψυσιή σου τζιει να μείνει.

Ο ψάλτης έλεγε Αμήν.

Στη συνέχεια, ο υποτιθέμενος παπάς, έψαλλε τα παρακάτω:

- Όπου πίσσαν τζιαι κατράν  
η ψυσιή σου τζιει να πα.

Όσην θάλασσαν περάσεις  
τόσον γαίμαν να ξεράσεις.

Όσοι στύλλοι (μπάλλοι) εν κομμένοι  
μες τον ----- σου μπημένοι.

Τ' άντερα του πεθερού σου  
μακαρούνια του λαιμού σου.

Τ' άντερα της πεθεράς σου  
μακαρούνια της τζιοιλιάς σου.

Το στόμαν σου πιδάριν  
για να πίνουν οι γαδάροι.

Τα μάθκια σου λουκούδκια  
να πίνουν τα πουλλούδκια.

Ο ψάλτης απαντούσε σε κάθε προσφώνηση Αμήν. Όμως ο «πεδαμένος» κάποια στιγμή δεν άντεχε στην επίδεση που του γινόταν και μούτζωνε τον «παπά».

Κάθε φορά που σταματούσε το ψάλσιμο, ο «νεκρός» σήκωνε το χέρι του και κτυπούσε τα κουτάλια. Χόρευε δηλαδή τα μωρούδκια.

Στη συνέχεια, ο «παπάς» διάβαζε το δήθεν ευαγγέλιο που είναι περίπου το πιο κάτω:

«Εκ του κατά Τσιρίπιλλον (ή βόρτακον ή οποιοδήποτε άλλο) το ανάγνωσμα, πρόσχωμεν. Τω καιρώ εκείνω, ο παπάς ο σπανός εφώναξεν την γυναίκαν του (ή την παπαδέα του) να του φέρει κτένι να κτενιστεί και νιψομάντηλο να νιφτεί. Αυτή θέλεις γιατί παρήκουσεν, θέλεις καταύτης κάμνει, έφερέν του την ξύστραν του γαδάρου του και το πικωλούδι του μωρού 40 ημερών άπλυτον. Εγόρασεν παντελονίκκιν, έπλυνέν το, εσιέρωσέν το και εφόρεσέν το. Επήεν εις την εκκλησίαν και εμπήκεν εις τον σκάμμον σαν τον γάδαρον στο σταύλο. Έσιυσεν να μετανιάσει τζι' εσιίστην το παντελονίκκιν του...».

Ακολουθούσαν διάφορες αναφορές από το δρώμενο με αρκετή σάτιρα και

βωμολοχίες, που θα παραλείψω να αναφέρω.

Στη συνέχεια, ο «παπάς» καλούσε τους πιστούς να προσέλθουν για τον τελευταίο ασπασμό και άρχιζαν τα μοιρολόγια. Η χήρα του πεθαμένου έλεγε:

- Τζιαι πού νάβρω τα ριάλια να περώσω τον μπακάλην, Γιώρκο μου;

Κι ο «παπάς» απαντούσε:

- Με ανακατώνουμαι, με καρισιέφκουμαι, αλληλούια.

Η χήρα συνέχιζε το μοιρολόι:

- Αχ Γιωρκή μου, Γιωρκή μου, τζιαι πού νάβρω τα 20 ριάλια να περώσω τον κασάπην;

Κι ο «παπάς» συνεκίζοντας την αρνητική στάση του, απαντούσε:

- Με κόφτει με, με καϊλέν έχω, αλληλούια.

Η χήρα συνέχιζε:

- Τζιαι γρωσοτούμεν τζιαι τες ποδίνες του τσαγκάρη, Γιωρκή μου.

Ο «παπάς» απαντούσε:

- Με ανακατώνουμαι, με μέλλει με, αλληλούια.

Η χήρα συνέχιζε πλέον με άλλην τακτική.

- Τζιαι ποιος εννά χαϊδεύκει τούτον τον άσπρον μου λαιμόν, Γιώρκο μου, γρουσέ μου;

Ο «παπάς» αυτή τη φορά ήταν πρόθυμος.

- Εγιώ κυρά, εγιώ αλληλούια.

Η χήρα συνέχιζε το μοιρολόι:

- Αχ Γιωρκή, τζιαι ποιός εν πον να πάννει τούν' τα άσπρα μου β---- (στήθος) Γιώρκο μου, καλέ μου;

Ο «παπάς» ο σπανός (ο φραγκόπαπας) απαντά τώρα πρόθυμος.

- Εγιώ κυρά, εγιώ αλληλούια.

Οπότε η χήρα με αγανάκτηση του απαντούσε:

- Ρε τραγ-----, ρε σπανόπαπα. Τόσην ώραν με ανακατώννεσουν, με εκαρισιεύκεσουν τζιαι τωρά ανακατεύκεσαι;

Ακολουθούσε ο χορός των μωρουδικιών από μέρους του «νεκρού». Όπως είπαμε σε κάθε χέρι είχε δεμένα τρία κουτάλια. Ένα στο μέσο δάκτυλο (που ειδικά στο δάκτυλο αυτό, στην άκρη του κουταλιού, φορούσαν μια μικρή σκούφια για να παριστάνει το μωρό), ένα κουτάλι στον αντίχειρα και ένα κουτάλι στον δείκτη.

Ο «νεκρός» λοιπόν με τη συνοδεία του βιολιού χτυπούσε τα κουτάλια και χόρευε τις δυο κούκλες που ανύψωνε στα μεσαία δάκτυλα.

Η χήρα ορμούσε τότε να ασπαστεί το νεκρό και κρυφά έμπηγε το χέρι της στον κόρφο του να βρει το πορτοφόλι. Το δρώμενο τελείωνε με την Ανάσταση του νεκρού. Αυτός που έκανε τον νεκρό σηκωνόταν απότομα, οπότε οι παρευ-

ρισκόμενοι γελούσαν, καίρονταν και το γλέντι συνεχιζόταν μέχρι τα χαράματα.

Παραδέτω πιο κάτω και άλλο «ευαγγέλιο» που λεγόταν αντί του πρώτου, στο δρώμενο των Μωρουδικιών, το οποίο λεγόταν και μόνον του, σε συγκεντρώσεις μερικών ατόμων, στα χωράφια την ώρα του φαγητού, στα καφενεία όταν έπιναν κανένα κρασί, σε οικογενειακές συγκεντρώσεις και καμιά φορά και τες σήκωσες.

Το «ευαγγέλιο» είναι το πιο κάτω:

«Εκ του κατά Ματθαίον το ανάγνωσμα, πρόσχωμεν. Τω καιρώ εκείνω, ο παπάς ο σπανός έστειλε την παπαδέαν του εις τα μαγαζιά ίνα του αγοράσει στενά σώβρακα και φαρδέες φανέλες, ενώ η παπαδέα λάδος ποιούσα ηγόρασε φαρδέα σώβρακα και στενές φανέλες. Και προσευχομένου του ιερέως εν τω μέσω του ναού και αφού εποίησεν μετάνοιαν, εξήλθε... Εδώ σταματώ, διότι λέγονται έντονες βωμολοχίες.

Υπάρχει και τρίτο «ευαγγέλιο», συνδυασμός των δυο πρώτων. Υπάρχει όμως και τέταρτο «ευαγγέλιο», που όταν οι Φράγκοι τους έπαιρναν χαπάρι το έλεγαν εκείνο. Το «ευαγγέλιο» αυτό το κατέχω και είναι πολύ συμβουλευτικό για τα καλά έργα.

Επειδή η Κυθρέα είναι κοντά στο Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου, υπήρχε και σατιρικό τροπάριο για τον σπανόπαπα τον Χρυσόστομο. Είναι γνωστό ότι το 1421 και το 1451 διορίστηκαν στη Μονή ηγούμενοι Μαρωνίτες. Μέρος τούτου είναι το πιο κάτω:

«Ο σπανοπαπάς του Χρυσοστόμου, ο γούμενος, ο αδεοφοβούμενος την μικρήν, την ορφανήν, την αδίκησεν και αφού την εφίλησεν...» και συνεχίζει με σατιρικούς λίγο βρώμικους χαρακτηρισμούς και στο τέλος κοροϊδεύει τον σπανόπαπα.

Τα δρώμενα αυτά έχουν σαν πρώτο στόχο να σατιρίσουν τους φραγκοπαπάδες. Αλλά το δρώμενο των Μωρουδικιών, πέραν από τη σάτιρα για τους φραγκοπαπάδες, θέλει να δείξει και τον κύκλο της ζωής του ανθρώπου. Συγκεκριμένα, θέλει να πει πως κάθε αντρόγυνο, μετά τη χαρά του γάμου, αφού τεκνοποιήσει και εκπληρώσει όλα τα καθήκοντα της συζυγικής ζωής του, τον θάνατο αναμένει. Τη χαρά της σύντομης ζωής θα τη διαδεχθεί ο θάνατος. Στη συνέχεια, όμως, του θανάτου θα μείνουν τα «μωρούδικια», τα νεογέννητα δηλαδή που θα βγουν από το αντρόγυνο και ότι τον θάνατο θα διαδεχθεί η Ανάσταση.

